

УДК 615.83:378.4

СВІТЛАНА ГУК, аспірант
Кам'янець-Подільський національний університет
імені Івана Огієнка, МОН України
Адреса: вул. Огієнка, 61, м. Кам'янець-Подільський
Хмельницька обл., 32300, Україна
E-mail: s.guk@list.ru

МІЖПРОФЕСІЙНЕ НАВЧАННЯ ФАХІВЦІВ З ФІЗИЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ В УМОВАХ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ ОСВІТИ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ

АНОТАЦІЯ

Розглянуто питання впровадження міжпрофесійного навчання фахівців з фізичної реабілітації в університетах та на базах практичного навчання студентів у Великій Британії. Визначено роль фахівців з фізичної реабілітації у питаннях медичної освіти та практичної допомоги в рамках власної професійної діяльності. Подано перелік провідних баз навчання, що брали участь у експериментальному впровадженні загального навчання для медичних спеціальностей, серед яких представлена фізична реабілітація та перелік найбільш поширених тем для міжпрофесійного навчання серед медичних спеціальностей в університетах Великої Британії. З'ясовано роль державних органів та громадських організацій Великої Британії в забезпеченні фінансування, контролю та визначенні вимог до міжпрофесійно орієнтованого навчання у сфері підготовки фахівців з фізичної реабілітації. Відмічено позитивні результати та значення використання міжпрофесійного навчання у підготовці фахівців з фізичної реабілітації задля покращення міжпрофесійного спілкування та співпраці стосовно забезпечення більш ефективних медичних послуг, що відповідають сучасним потребам британського суспільства. Висвітлено проектні завдання, які будуть забезпечувати розвиток та впровадження інноваційних міжпрофесійних клінічних баз навчання у сфері медичного обслуговування у Великій Британії. Наголошено на важливості використання позитивного зарубіжного досвіду у підготовці вітчизняних фахівців з фізичної реабілітації.

Ключові слова: *фізична реабілітація, фахівець з фізичної реабілітації, міжпрофесійно орієнтоване навчання, міжпрофесійне середовище, загальне навчання, мультипрофесійний підхід, університети Великої Британії.*

ВСТУП

Швидкий розвиток науки і техніки, високий рівень використання новітніх технологій і методик у медицині, соціальній сфері, фізичній культурі та спорті вимагають високого рівня підготовки фахівців з фізичної реабілітації. Адже фізична реабілітація є складовою медичної, соціальної і професійної реабілітації. Це система заходів для відновлення або компенсації фізичних можливостей та інтелектуальних здібностей, підвищення функціонального стану організму, покращення фізичних якостей, психоемоційної стійкості та адаптаційних резервів організму людини засобами і методами фізичної культури, елементами спорту і спортивної підготовки, масажу, фізіотерапії та природних факторів [2, с. 9].

Основним засобом фізичної реабілітації є фізичні вправи і елементи спорту, а використання їх – це завжди педагогічний, освітній процес, якість його залежить від того, наскільки майбутній фахівець оволодів педагогічною майстерністю і знаннями. Фахівець з фізичної реабілітації зобов'язаний вміти визначити, які методи та засоби матимуть загальний вплив на організм, а які – локальний, а також вміти диференціювати навантаження залежно від виду патології і стану хворого [2, с. 17–18].

На сучасному етапі серед професійної підготовки фахівців з фізичної реабілітації важливе значення мають такі: форми здобуття освіти; технології навчального процесу підготовки студентів в цій сфері діяльності; зміст програмного матеріалу зі спеціальних дисциплін і дисциплін спеціалізацій; програми практичного навчання та підвищення кваліфікації; відповідність місць проходження практик вимогам підготовки фахівців; можливості міжпрофесійного навчання. Якість підготовки фахівців з фізичної реабілітації піддається активному дискусуванню.

Сучасному фізичному реабілітологу для повної затребуваності на ринку праці необхідно не лише оволодіти відповідною базою фахових знань, умінь і навичок, але й вміти орієнтуватись у можливостях вибору інших професій, які доцільно використовувати для роботи в міжпрофесійному середовищі задля надання якісної допомоги пацієнтам. Актуальність теми дослідження зумовлена недостатнім ступенем вивчення підготовки фахівців відповідної кваліфікації у зарубіжних країнах. Вважаємо, що вивчення досвіду Великої Британії буде мати позитивне значення для вдосконалення підготовки фахівців з фізичної реабілітації в університетах України.

МЕТА ДОСЛІДЖЕННЯ

Метою дослідження є аналіз та обґрунтування використання позитивних результатів впровадження міжпрофесійного навчання в університетах Великої Британії як складової професійного розвитку майбутніх фахівців з фізичної реабілітації.

ТЕОРЕТИЧНА ОСНОВА ТА МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Аналіз літератури з досліджуваної проблеми свідчить про значне посилення інтересу до питань підготовки фахівців з фізичної реабілітації. Окремі аспекти професійної підготовки фахівців з фізичної реабілітації вивчали О. М. Вацеба, Г. Е. Верич, О. Д. Дубоград, Т. М. Зінченко, В. О. Зюзінов, В. В. Крупа, Т. Ю. Круцевич, В. О. Кукса, О. І. Міхасенко, В. П. Мурза, В. М. Мухін, В. А. Поліщук, С. М. Попов та ін. Актуальні проблеми підготовки фахівців з фізичної реабілітації розглядали Н. О. Белікова, О. В. Погонцеві; Т. М. Бугеря – міжпредметні зв'язки й ефективна підготовка фізичних реабілітологів у педагогічних ВНЗ; І. І. Маріонда, В. М. Осіпов – особливості професійної підготовки фахівців з фізичної реабілітації до роботи зі спортсменами.

Відзначимо дослідження Л. П. Сущенко щодо професійної підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту закордоном; Т. Ю. Осадчої – про професійну підготовку викладачів фізичного виховання в університетах США; А. М. Герцика – стосовно підготовки бакалаврів фізичної реабілітації в Канаді; А. М. Кавакзе Ризик – організаційно-методичні особливості підготовки фахівців фізичної реабілітації в Йорданії; Є. В. Нерушенко та А. С. Власової – аналіз основних напрямів підготовки реабілітологів у вищих навчальних закладах Європи та США.

Водночас відсутні комплексні дослідження щодо здійснення професійної підготовки фахівців з фізичної реабілітації з урахуванням необхідності науково обгрунтованої організації процесу освіти і досвіду передових країн. Аналіз літературних першоджерел, проведений Т. В. Бойчук, М. Г. Голубевою, О. С. Левандовським, переконує у тому, що ця проблема сьогодні залишається відкритою, чим підтверджується доцільність її обговорення на різних рівнях [1, с. 13].

У нашій роботі використано теоретичні методи педагогічного дослідження: аналіз науково-педагогічної літератури і документальних джерел, узагальнення, систематизація.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

За визначенням Британського товариства фізіотерапії (The Chartered Society of Physiotherapy (CSP)) фізіотерапія – медична професія, що має відношення до функціонування людського організму, руху та збільшення потенціалу активності. Вона використовує фізичні підходи для підтримки, збереження і відновлення фізичного, психічного та соціального здоров'я людини, з урахуванням варіації стану здоров'я [9].

Ураховуючи, що фізична реабілітація (physiotherapy) у Великій Британії є медичною професією, фахівці з фізичної реабілітації (physiotherapists) можуть діяти як інстанція першої допомоги або як помічники спеціалістів інших медичних напрямів. Вони відіграють важливу роль у питаннях медичної освіти як консультанти у професійній діяльності, допомагаючи іншим медичним та немедичним спеціалістам в питаннях підтримки задовільного самопочуття пацієнтів та поширення інформації про збереження і покращення власного здоров'я. Фахівці з фізичної реабілітації працюють автономно, і оцінка їхньої роботи включає фізичні, психологічні, культурні, соціальні та екологічні аспекти, а також вплив, який вони здійснюють на функціональні можливості та потреби індивідуума в рамках власної професійної діяльності. Діяльність фахівця з фізичної реабілітації передбачає мануальну терапію, терапевтичну (лікувальну) фізкультуру, електрофізичний спосіб впливу, допомогу у випадках погіршення самопочуття і зменшення фізичної активності людей будь-якого віку, підтримку процесу видужання та реабілітацію після травм та оперативних втручань [9].

У Великій Британії підготовка фахівців з фізичної реабілітації здійснюється в університетах за навчальним планом, у який інтегровані основні критерії, визначені Управлінням забезпечення якості (The Quality Assurance Agency (QAA)). Навчальний план, в свою чергу, окреслює напрями підготовки майбутніх фізичних реабілітологів до професійної діяльності [10].

Вимоги до міжпрофесійного навчання (Interprofessional learning) у Великій Британії визначані Центром підвищення кваліфікації у міжпрофесійній освіті (Center for Advancement in Interprofessional Education (CAIPE)). Міжпрофесійне навчання розглядається як необхідність або взаємовплив двох чи більше професій для поліпшення співробітництва та якості лікування [3].

З погляду Британського Товариства Фізіотерапії (The Chartered Society of Physiotherapy (CSP)) міжпрофесійне навчання покликане збагачувати досвід студентів-фізичних реабілітологів, не завдаючи шкоди розвитку знань, навичок та характерних якостей власної специфіки. Діяльність у рамках міжпрофесійного

навчання має готувати студентів до їх майбутньої ролі ключового спеціаліста у мультипрофесійній команді з медичної допомоги та до практики у більш розширеному медичному середовищі. Майбутні фізичні реабілітологи повинні розвивати чітке усвідомлення ролі інших медичних спеціалістів у контексті сучасного бачення медичної та соціальної допомоги так, щоб отримавши диплом фахівця з фізичної реабілітації, вони могли належно розуміти методи індивідуальної та командної роботи для адекватних дій у першому чи другому випадках, а також були здатні залучатися у міжпрофесійне спілкування та співпрацю задля забезпечення медичних послуг, що найбільш ефективно відповідають потребам пацієнтів.

Пошуки шляхів вдосконалення підготовки фахівців з фізичної реабілітації в університетах Великої Британії відмічають позитивні результати міжпрофесійно орієнтованого навчання. Міжпрофесійне навчання може видозмінити негативні професійні стереотипи [8], поліпшити усвідомлення студентами роботи інших професіоналів [6, 7], сприяти міжпрофесійному спілкуванню [5] та готувати студентів для роботи у міжпрофесійному середовищі [11].

Модель, обсяг та рамки міжпрофесійного навчання мають бути підібрані з урахуванням індивідуальної кваліфікаційної програми з фізичної реабілітації, бачення певного освітнього медичного напрямку базовим університетом та з урахуванням національної і місцевої законодавчої ініціативи у питаннях сприяння підвищення рівня міжпрофесійної освіти та праці [4].

Міністерство охорони здоров'я (The Department of Health (DoH)) Великої Британії вимагає, щоб освітні програми відповідали практичному і теоретичному призначенню та підтримували мультипрофесійний підхід сучасного медичного обслуговування. З огляду на це чотири провідних сучасних освітніх установи Великої Британії отримали фінансову підтримку Міністерства охорони здоров'я (DoH) з метою розвитку загального навчання (common learning), і фізична реабілітація представлена у кожній з них:

- Кінгз Коледж Лондона з університетами Гринвіч та Саус Банк (Kings College London with Greenwich and South Bank Universities);
- університети Саутгемптона та Портсмута (Universities of Southampton and Portsmouth);
- університети Ньюкасла-на-Тайні, Нортумбрії та Тисайда (Universities of Newcastle-upon-Tyne, Northumbria and Teesside);
- університети Шефільда та Шефільд Халам (Universities of Sheffield and Sheffield Hallam) [4, с. 7].

Кожна з цих освітніх установ має свій чіткий підхід до загального навчання. У Лондонських закладах студенти спеціальностей стоматологія (dentistry), дієтика (dietetics), терапія (medicine), акушерство (midwifery), медсестринська справа (nursing), фармація (pharmacy) та фізична реабілітація (physiotherapy) навчаються за 3-х фазовою програмою. Перший рік навчання включає навички комунікації та медичної етики. У середній фазі (другий або третій рік навчання) студенти, вже розподілені по місцях проходження практичного навчання, працюють разом у штучно створених ситуаціях «допомоги пацієнтам», навчаючись розрізняти і досліджувати різні стадії надання допомоги та лікування. У фінальній фазі (третій або четвертий рік навчання) студенти, знаходячись на місцях проходження практики,

під наглядом викладача практики відпрацьовують у малих групах (4-10 студентів) ситуації «вирішення проблем».

У Саутгемптоні та Портсмуті був розроблений інтегрований навчальний план для 11 професійних програм: аудіологія (audiology), терапія (medicine), акушерство (midwifery), медсестринська справа (nursing), трудотерапія (occupational therapy), фармація (pharmacy), фізична реабілітація (physiotherapy), лікування хвороб стоп (podiatry), діагностична рентгенологія (diagnostic radiography), радіотерапія (therapeutic radiography) та соціальна робота (social work). Загальне навчання практикується в університетах, на базах практичного навчання, розподіляючись на три-, чотири- і п'ятирічні програми.

Проект загального навчання Шефільду охоплює діагностичну рентгенологію (diagnostic radiography), медсестринську справу (nursing), трудотерапію (occupational therapy), операційну практику (operating department practice), фізичну реабілітацію (physiotherapy), радіотерапію (therapeutic radiography), онкологію (oncology) та соціальну роботу (social work). Тут було засновано три провідні міжпрофесійні бази для практичного навчання, де співпрацюють міжпрофесійні команди, що оптимізує розуміння та усвідомлення студентами існуючих проблем у сфері охорони здоров'я у повному їх обсязі. Для підтримки навчальної ініціативи бази було оснащено сучасними навчальними матеріалами, інтерактивними засобами комунікації та обміну інформацією між університетом та місцями проходження практики [5, с. 7–8].

У Ньюкаслі, Нортумбрії та Тисайді метою освіти є розвиток та впровадження інноваційних міжпрофесійних клінічних баз навчання для сприяння навчанню та роботі у сфері медичного обслуговування на північному сході Великої Британії. Проектні завдання, що будуть забезпечувати досягнення цієї мети, такі:

- чітко сформулювати сучасні програми навчання задля визначення локалізацій баз загального навчання;
- співпрацювати з відповідними медичними службами, їх співробітниками та пацієнтами, для визначення ключової програмної мети загального навчання;
- визначити можливості, які пропонує оновлений навчальний план для відкриття координованих клінічних баз на основі співробітництва для студентів спеціальностей терапія, медсестринська справа, фізична реабілітація, трудотерапія, логопедія та соціальна робота;
- розвивати та координувати інноваційні бази для практичного навчання та робочі практичні завдання, що сприяють розвитку співробітництва між студентами різних спеціальностей [4, с. 8].

Міжпрофесійне навчання не обмежується навчанням на освітніх установах, що фінансуються Міністерством охорони здоров'я Великої Британії (DoH). Перевірка показала, що багато університетів керуються аспектами міжпрофесійного навчання. Але у більшості випадків такий підхід відмічається у контексті навчання в університеті, а не на базах практичної підготовки. Найбільш поширеними темами міжпрофесійного навчання в університетах є: основи спілкування, професійна практика, методи дослідження, політика охорони здоров'я Державної служби охорони здоров'я (National Health Service (NHS)), міжпрофесійна робота і професійні ролі, рефлексивна практика, менеджмент, вивчення складних випадків, анатомія та фізіологія.

В університеті Ульстера (University of Ulster) нова програма впроваджується активно. Так у другому семестрі першого навчального року студенти спеціальностей «Фізична реабілітація» та «Трудотерапія» інтенсивно навчаються разом впродовж цілого тижня. Цей тиждень присвячений клінічній підготовці, і студенти вивчають такі теми, як транспортування хворого, відновлення серцевої діяльності та дихання, перехресна інфекція, ведення документації, роль спеціалістів, задіяних у процесі лікування, кодекс поведінки, етичні та правові засади.

У свою чергу, вимога збільшення кількості професіоналів у споріднених медичних професіях, проголошена у плані Державної служби охорони здоров'я (National Health Service (NHS)) Великої Британії, привела до збільшення кількості студентів у багатьох університетах. Уряд Великої Британії заявив про свій намір сприяти експериментальним нововведенням з успішного міжпрофесійного навчання (Interprofessional learning) після розгляду вище згаданих проектів загального навчання. Чотири провідних бази клінічної практики розробляють різні підходи до міжпрофесійного навчання, і поки теоретичне міжпрофесійне навчання в університетах вже є частиною певних проектів, міжпрофесійне навчання в умовах клінічної практики носить інноваційний характер. Загальні місцеві та національні стандарти оцінювання можуть допомогти сформувати та визначити майбутнє міжпрофесійного навчання у вищій освіті з фізичної реабілітації та інших спеціальностей у Великій Британії.

ВИСНОВКИ

Забезпечення стабільного розвитку системи професійної підготовки фахівців з фізичної реабілітації в університетах є частиною державної політики Великої Британії у сфері охорони здоров'я та соціального забезпечення.

Дослідження, що проводяться на національному рівні для отримання інформації з питань освіти за спеціальністю «Фізична реабілітація» (physiotherapy) на таких провідних освітніх установах, як Кінгз Коледж Лондона з університетами Гринвіч та Саус Банк (Kings College London with Greenwich and South Bank Universities), університети Саутгемптона та Портсмута (Universities of Southampton and Portsmouth), університети Ньюкасла-на-Тайні, Нортумбрії та Тисайда (Universities of Newcastle-upon-Tyne, Northumbria and Teesside), університети Шефільда та Шефільд Халам (Universities of Sheffield and Sheffield Hallam), вказують на важливість для Великої Британії підготовки фахівців у цій сфері діяльності.

Беручи до уваги результати пошуків шляхів вдосконалення підготовки фахівців з фізичної реабілітації в університетах Великої Британії, можна відмітити позитивну тенденцію у питаннях впровадження міжпрофесійно орієнтованого навчання як в самих університетах, так і на базах практичної підготовки.

Ця проблема розглядається на державному рівні і фінансується Міністерством охорони здоров'я (The Department of Health (DoH)) Великої Британії, у свою чергу Міністерство вимагає, щоб освітні програми відповідали практичному і теоретичному призначенню та підтримували мультипрофесійний підхід сучасного медичного обслуговування.

Зміст професійної підготовки фахівців з фізичної реабілітації в університетах Великої Британії у рамках міжпрофесійного навчання передбачає формування майбутнього фахівця, здатного працювати в системі, що характеризується ефективною взаємодією у міжпрофесійному середовищі, дає можливість розвинути чітке усвідомлення ролі інших медичних фахівців у контексті сучасного бачення

медичної та соціальної допомоги і готового до діяльності в рамках загальноєвропейського освітнього простору.

Вивчення, аналіз та адаптація досвіду впровадження міжпрофесійного навчання у теоретичній та практичній підготовці фахівців з фізичної реабілітації в університетах Великої Британії може бути корисним для вдосконалення вітчизняної системи підготовки фахівців з фізичної реабілітації.

Перспективними напрямками подальших досліджень вважаємо більш детальне вивчення процесу професійної підготовки фізичного реабілітолога з вищою освітою у Великій Британії та проведення порівняльного аналізу професійної підготовки фахівців з фізичної реабілітації Великої Британії з можливостями вітчизняних університетів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бойчук Т. В. Концептуальні засади становлення і розвитку спеціальності «Фізична реабілітація» в Україні / Т. В. Бойчук // Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві. Зб. наукових праць. – Луцьк : Волинська обласна друкарня, 2008. – С. 11–16.
2. Попов С. Н. Физическая реабилитация. Учебник для студентов высших учебных заведений / С. Н. Попов. – Ростов-на-Дону : Феникс, 2005. – 608 с.
3. Centre for advancement in interprofessional education. Interprofessional Education-A Definition [Електронний ресурс]. – Mode of access: <http://caip.org.uk/about-us/defining-ipe/>.
4. Dawson P. Case studies Physiotherapy [Електронний ресурс] / P. Dawson. – Режим доступу: <http://practicebasedlearning.org>.
5. Edwards J. Impact of interdisciplinary education in underserved areas: health professionals collaboration in Tennessee / J. Edwards, P. Smith // Journal of Professional Nursing. – 1998. – Вип. 14 (3). – С. 144–149.
6. Freeth D., Chaput de Saintonage M. . Helping medical students become good house officers: interprofessional learning in a skills centre / D. Freeth // Journal of Medical Teacher. – 2000. – Вип. 22. – С. 392–398.
7. Gilbert J. Preparing students for interprofessional teamwork in health care / J. Gilbert, R. Camp, C. Cole, C. Bruce, D. Fielding, S. Stanton // Journal of Interprofessional Care. – 2000. – Вип. 14(3). – С. 223–235.
8. Parsell G. Sheared goals, sheared learning: evaluation of a multiprofessional course for undergraduate students / G. Parsell, R. Spalding, J. Bligh // Journal of Medical Education. – 1998. – Вип. 32(3). – С. 304–311.
9. The Chartered Society of Physiotherapy. Curriculum framework for qualifying programmers in physiotherapy [Електронний ресурс]. – Mode of access: <http://csp.org.uk>.
10. The Quality Assurance Standards. Standards of physiotherapy service delivery [Електронний ресурс]. – Mode of access: <http://csp.org.uk>.
11. Turner P. Listening to end learning from the family carer's story: an innovative approach in interprofessional education / P. Turner, F. Sheldon, C. Coles, B. Mountford, R. Hillier, P. Radway, B. Wee // Journal of Interprofessional Care. – 2000. – Вип. 14(4). – С. 387–395.